

Statistiska centralbyrån

Luntmakargatan 13, Box 7851,
SE-103 99 Stockholm, Sweden
Tfn/Phone: +46 8 563 085 00
Fax: +46 8 563 085 50
hsv@hsv.se, www.hsv.se

Örjan Hemström
08-563 088 33
orjan.hemstrom@hsv.se

Yttrande
2011-06-14
Reg.nr 13-3000-11

Yttrande på remiss från Statistiska centralbyrån: Uppdatering av Standard för svensk yrkesklassificering (SSYK)

Högskoleverket har fått ett förslag på ny Standard för svensk yrkesklassificering (SSYK-12). Förslaget har tagits fram av en arbetsgrupp med representanter från Arbetsförmedlingen och Statistiska centralbyrån (SCB). En uppdaterad version av den internationella yrkesklassificeringen, ISCO-08, har varit utgångspunkten i förändringsarbetet.

Högskoleverket är positivt till att det görs en uppdatering av yrkesklassificeringen eftersom den tidigare SSYK-96 i några avseenden blivit föråldrad. Det nya förslaget på yrkesklassifikation innebär vissa förändringar men har i stor utsträckning samma grundprinciper som den tidigare. I den svenska klassifikationen fördelas yrken på den övergripande nivån, s.k. områden, efter olika normala utbildningskrav: mindre än gymnasiekompetens (ISCO-nivå 1, yrkesområde 9), krav på gymnasieutbildning eller viss eftergymnasial utbildning (ISCO-nivå 2, område 4–8), krav på tre års högskoleutbildning (ISCO-nivå 3, område 3) samt krav på fyra års högskoleutbildning eller mer (ISCO-nivå 4, område 2). På den högsta nivån i ISCO finns chefer där utbildningskrav saknas. Antalet huvudområden är samma som tidigare, men förändringar har skett inom områden när det gäller detaljeringsgrad, och flera yrkesbenämningar har tillkommit.

Synpunkter i korthet

- Kriterierna för att skilja mellan olika kvalifikationskrav, s.k. områden i SSYK-12, används inte konsekvent. Det finns en tendens att klassificera flera yrken med något för höga utbildningskrav än vad som motsvaras av det svenska utbildningssystemet. Högskoleverket befarar att det både i ISCO-08 och SSYK-12 troligen blir för många yrken som klassificeras inom det område som har högst kvalifikationskrav (område 2) och för få yrken inom området med lägst kvalifikationskrav (område 9).
- Högskoleverket har vissa förslag på sammanfattande benämningar på grupper av yrken, främst inom områdena 2 och 3.

- Högskoleverket är positivt till att den svenska yrkesklassificeringen använder en mer detaljerad indelning än den ursprungliga ISCO-08.

Övergripande syn på den uppdaterade yrkesklassifikationen

Högskoleverket är positivt till att den föreslagna svenska anpassningen har fler yrkesklasser inom vissa områden jämfört med ISCO-08, särskilt när det gäller yrkesområden som domineras av kvinnor.

I bilaga 2, *SSYK-12: Bedömningar och motiveringar*, framgår att det kan finnas olika skäl att göra förändringar mot en ökad detaljeringsgrad eller att flytta yrken mellan olika områden. De ställningstaganden som görs verkar rimliga: yrket måste bland annat tydligt gå att skilja ut och det måste finnas tillräckligt många individer i yrket för att det ska vara meningsfullt att använda i statistiken.

Formuleringen av kravnivåerna för område 2 och 3 är ändrade i SSYK-12 jämfört med SSYK-96. Tidigare var det tre års högskoleutbildning eller mer som krävdes för att hamna i område 2 (*professionals*). I område 3 (*technicians and associate professionals*) krävdes mindre än tre års högskoleutbildning. Det har skett en förskjutning i kraven så att det nu ska krävas högskoleutbildning på minst magister- eller masternivå för yrken i område 2, och högskoleutbildning på kandidatnivå eller motsvarande i område 3. Det betyder att utbildningskrav för kortare högskoleutbildningar, mindre än tre år långa, som fanns i den tidigare SSYK-96, nu borde ligga i något av områdena 4–8.

En tidigare synpunkt, som redovisas i bilaga 2, har varit att få en ”bättre anpassning mellan kvalifikationsnivåerna i nomenklaturen jämfört med kraven på utbildning inom olika yrken på den svenska arbetsmarknaden”. Högskoleverket instämmer inte i den beskrivning som ges på sidorna 5–6 i bilaga 2 när det gäller normala kvalifikationskrav för olika yrkesområden. Nivåindelningen har inte använts konsekvent när det gäller dagens utbildningskrav för olika yrken. Högskoleverkets bedömning är att både ISCO-08 och det uppdaterade förslaget SSYK-12 överskattar antalet yrken som kräver längre högskoleutbildning, det vill säga utbildningskrav på minst avancerad nivå i högskolan. Även på lägre nivåer finns en tendens att överskatta utbildningskraven inom ett flertal yrken, det gäller både på område 3 och område 4–8. Att det nya förslaget inte använder de gällande utbildningskraven för olika yrken konsekvent kan leda till vissa metodproblem.

För Högskoleverkets del innebär det nuvarande förslaget bara en marginell förändring jämfört med SSYK-96. Vissa yrken, men inte andra, har flyttats från område 3 till område 2. Även om detta är vad som gäller i den internationella yrkesklassificeringen kan man ställa sig frågan om det verkligen är de gällande utbildningskraven som ska vara den viktiga skiljelinjen mellan område 2 och 3. Högskoleverket delar

uppfattningen att avgränsningen mellan yrkesområden ofta kan vara svår att avgöra och att den nya uppdateringen i stort valt att följa ISCO-08. Men i linje med hur argumenten används för att trots allt flytta vissa yrkesklasser mellan områden skulle man bättre kunna utnyttja den möjligheten på fler grupper, vilket skulle öka användbarheten av den nationella yrkesklassificeringen. Utbildningars längd kan variera mellan olika länder, och hur ska detta beaktas i den nationella tillämpningen? Längre fram i detta yttrande listar vi de grupper som nu finns inom område 2 där den normala utbildningslängden på högskoleutbildningen fortfarande är 3 år. Det är särskilt tydligt när det gäller vissa utbildningar till legitimationsyrken.

En negativ konsekvens av att inte konsekvent klassificera yrken som tydligt motsvaras av högskoleutbildningar på magisternivå, exempelvis specialistsjuksköterskeexamen, till område 2, och yrken som motsvaras av högskoleutbildningar på kandidatnivå, t.ex. sjuksköterskeexamen till område 3, är att man får slå ihop område 2 och 3 och benämna dessa som yrken med krav på högskoleutbildning. Det är vad Högskoleverket har gjort under flera år eftersom SSYK-96 inte varit uppdaterad. Då det finns en del yrken inom område 3 som saknar tydliga krav på treårig högskoleutbildning är det uppenbart att man måste vara försiktig med en sådan sammanslagning av område 2 och 3.

Det har tidigare påpekats att andelen yrken på den lägsta kvalifikationsnivån troligen var klart underskattad i SSYK-96, både jämfört med Svensk socioekonomisk indelning (SEI) och jämfört med självskattade uppgifter om yrkets utbildningskrav¹. Samma sak gäller förmodligen den uppdaterade SSYK-12. Det finns en tendens att överskatta de verkliga utbildningskraven för olika yrken. Det gör att kvaliteten och användbarheten över hela skalan blir begränsad och medför att man måste tolka uppgifter försiktigt. Många yrken inom område 3 har troligen krav på viss högskoleutbildning (1–2,5 år), eller annan eftergymnasial utbildning. Det saknas en nivå för sådana yrken, och skillnaden mellan område 3 och område 4–8 blir ganska stor. Det är svårt att bedöma de verkliga konsekvenserna av svårigheterna med att rätt klassificera yrkets utbildningskrav när många yrken har en jämn fördelning av personer med olika utbildningsnivå, det vill säga att det saknas tydliga utbildningskrav för flera yrken.

Detaljerade synpunkter

När det gäller politiker (1111): ingår kommunalråd i denna kategori?

Formuleringen ”krav på teoretisk specialistkompetens” inom område 2 känns något otydlig. Det är ju inte skillnad i teoretisk och praktisk kunskap mellan område 2 och 3 utan endast utbildningarnas längd som skiljer. Hela begreppet känns något svårtolkat.

¹ Helena Persson. *Vad är lagom? En kunskapsöversikt av under- och överutbildning*. Stockholm: Saco, Maj 2010.

Vad betyder egentligen teoretisk specialistkompetens? Så som texten är skriven borde det gälla en skillnad i nivå mellan 2 och 3, t.ex. ”Yrken som normalt kräver högskoleutbildning på avancerad nivå eller motsvarande” när det gäller område 2. På två-siffernivå föreslår Högskoleverket att man tar bort ”teoretisk” från yrkesbeskrivningen.

Finns det möjlighet att dela in läkarna i fler kategorier än de nuvarande 4 grupperna? Sjuksköterskorna har i det nuvarande förslaget fått ett stort antal nya grupper, men däremot inte läkarna.

Fler yrken har utbildningskrav som motsvarar kandidatnivå i högskolan

Inom område 2 finns det i det nya förslaget flera yrken som för det mesta kräver en högskoleutbildning (yrkesexamen) på kandidatnivå, vilka enligt de definitioner som anges borde ligga i område 3. Det gäller följande yrkesklasser:

- Specialister och rådgivare inom lantbruk (2134) respektive skogsbruk (2135). Lantmästar- och skogsmästarexamen är treåriga utbildningar. Det gäller de allra flesta utbildningar som ges av Sveriges lantbruksuniversitet. Agronomer, hortonomer och jägmästare hör till yrken som bör vara kvar i område 2 eftersom dessa yrkesutbildningar är minst 4 år.
- Sjuksköterskor (222). Yrken med krav på specialistsjuksköterskeexamen bör ligga i område 2. Övriga borde ligga i område 3, vilket är tydligast för grundutbildade sjuksköterskor, 2221. Sjuksköterskeexamen är en treårig utbildning i högskolan.
- Naprapater, sjukgymnaster och arbetsterapeuter m.fl. (227). Här lämnar Högskoleverket ett nytt förslag på grupp, *Rehabiliteringsyrken*. Två av grupperna motsvaras inte av högskoleutbildningar i Sverige: kiropraktorer och naprapater. Sjukgymnast- och arbetsterapeutexamen ligger fortfarande på kandidatnivå och borde av detta skäl ligga i område 3.
- Andra specialister inom hälso- och sjukvård (228). De flesta yrken som listas under kategori 228 motsvaras av treåriga yrkesutbildningar i högskolan. Det gäller dietister, kostekonomer (är dock inte en yrkesutbildning), audionomer och optiker, det vill säga borde ligga i område 3. Apotekare (2281) samt logopedier (2283) är yrkesutbildningar på avancerad nivå i högskolan (magister/master) och bör ligga kvar i område 2.
- Fritidspedagoger (2343), förskollärare (2344), studie- och yrkesvägledare (2353) motsvaras f.n. av korta yrkesutbildningar på kandidatnivå i högskolan.

- Bibliotekarier (2622) har inte längre någon yrkesexamen. Däremot finns ett treårigt kandidatprogram mot bibliotekarie, vilket gör att kandidatnivå borde vara vad som fortfarande krävs för yrket.

Det finns några yrken där motsvarande yrkesexamina i högskolan är 3,5 år långa, det vill säga de uppfyller inte kravet på examen för magister- eller masternivå i högskolan. Socionomexamen och social omsorgsexamen är normal utbildningsbakgrund till socialsekreterare och kuratorer m.fl. (266). Dessa är examina på kandidatnivå, vilket även gäller lärarexamen med inriktning mot tidigare år (2342). Möjligen kan man tänka sig att gränsen mellan område 2 och 3 egentligen ska vara >3 års högskoleutbildning. Om magisternivå strikt ska användas som gräns, bör alla de nämnda grupperna placeras inom område 3.

Förslag på sammanfattande yrkesbenämningar inom område 2

Det finns en önskan om nya förslag på yrkesbenämningar på en yrkesklass som omfattar flera olika yrken inom olika nivåer av specialisering. Här har vi några förslag på sammanfattande yrkesbenämningar inom område 2:

211 *Geovetenskapliga yrken* eller *Specialister inom geovetenskaper* ("earth science professionals")

213 *Livsvetenskapliga yrken* eller *Specialister inom livsvetenskaper* ("life science professionals").

24 I den tidigare förteckningen fanns begreppet "förvaltning". Det kan med fördel bytas mot administration eftersom samhällsvetaryrken nu nästan blir liktydigt med ekonomiyrken.

241 *Specialister inom ekonomi*

242 *Specialister inom förvaltning och administration*

243 *Specialister inom marknadsföring och kommunikation*

26 *Specialister inom juridik, samhällsvetenskap och kultur*

263 *Specialister inom samhällsvetenskap och humaniora*

2632 *Andra specialister inom samhällsvetenskap och humaniora*

264 *Specialister inom språk m.fl.*

265 *Specialister inom konst, dans och teater*

266 *Specialister inom socialt arbete*

Nivåbestämningar inom område 3

Med anledning av de synpunkter som lämnats tidigare kan det finnas skäl för en översyn av områdesbestämningen för flera yrken inom område 3. Om högskoleutbildning på kandidatnivå ska gälla är det flera yrken som borde flyttas till område 4–8. Det gäller troligen några av de yrken som nu finns inom klasserna 313, 323, 332, 342, 343, 344 och 351. SCB har nyligen, för unga på arbetsmarknaden,

redovisat vilka som är de vanligaste utbildningsgrupperna inom ett flertal yrken klassificerade enligt SSYK-96 år 2008². I yrkesklassen *Företags säljare* (3322) finns mest gymnasieutbildade samt personer med enbart grundskoleutbildning. Denna uppgift gör att man kan ställa sig frågande till om de flesta yrken som nu ligger inom område 3 verkligen ska definieras som att de normalt kräver högskoleutbildning på kandidatnivå. Det finns troligen få eller inga utbildningskrav för professionella idrottsutövare (3421). De borde därför logiskt ligga i område 9. Om det däremot egentligen är andra kriterier än normala utbildningskrav som är en huvudprincip för att skilja mellan olika områden, t.ex. yrkets ställning på arbetsmarknaden, kanske de professionella idrottsutövarna ligger rätt.

I bilaga 2 (s. 26–27) listas ett antal yrken som antas ligga i område 3. I flera fall är de sammantagna procenttalen för eftergymnasial utbildning på tre år respektive 4 år eller mer långt under 50 procent. Det gäller t.ex. flera högskoleingenjörsyrken. Det borde kommenteras att majoriteten i dessa yrken har mindre än 3 års eftergymnasial utbildning (t.ex. en oavslutad högskoleingenjörsutbildning, en utbildning från Yrkeshögskola eller en gymnasieutbildning). Enligt den definition som nämns inledningsvis borde dessa yrken därmed ligga i område 4–8. Det framgår inte av bilagan om procenttalen gäller alla på arbetsmarknaden eller bara yngre. Möjligen behövs en tydligare förklaring till att många kompetenser för olika yrken på arbetsmarknaden är av *reell* snarare än *formell* karaktär. Den formella utbildningen förefaller ha relativt liten betydelse i Sverige. Krav på examen från högskola finns för vissa legitimationsyrken. I övrigt är formella utbildningskrav relativt otydliga i Sverige.

Förslag på sammanfattande yrkesbenämningar inom område 3

33 *Yrken med krav på högskolekompetens inom ekonomi och förvaltning*

331 *Ekonomiyrken inom bank och finanstjänster*

332 *Ekonomiyrken inom försäkring och försäljning*

333 *Yrken inom förmedlings- och fastighetstjänster m.fl.*

334 *Sekreteraryrken*

34 *Yrken med krav på högskolekompetens inom juridik, samhällsvetenskap och kultur*

351 *IT-yrken*

352 *Yrken inom bild-, ljud- och ljus teknik*

Nivåbestämningar inom område 4–8

Det ser lite konstigt ut att gruppen Vårdbiträden (533) har samma utbildningskrav som Undersköterskor (532). Det syns också i SCB:s publikation om utbytbart på arbetsmarknaden där folk- eller grundskoleutbildning är den vanligaste

² Statistiska centralbyrån. Tema: Arbetsmarknad. Yrkespridning och utbytbart på arbetsmarknaden. Temarapport 2010:4.

utbildningsbakgrunden för personer mellan 25 och 44 år som 2008 var vårdbiträden. Logiskt sett borde vårdbiträden därför ligga i område 9, kort introduktionsutbildning räcker. Många av utbildningarna inom gruppen vårdbiträden är egentligen inte ett krav för yrket, t.ex. teoretisk gymnasieutbildning. Denna synpunkt kan gälla fler av de grupper som nu ligger inom område 4–8.

Yrkesbenämningar inom område 4–8

Säljande butikshefer och avdelningschefer i butik (5221) är en sammanslagning av grupperna *Butiksinnehavare* samt *Butiksföreståndare och arbetsledare*. Det nytilkomna begreppet ”chef” stämmer inte med område 4–8. Om det är chefstjänster borde de ligga i område 1. Men det verkar snarare handla om tjänster i arbetsledande ställning, alternativt att det är egna företagare. Det senare borde främst gälla kategorin butiksinnehavare. Nytt förslag på benämning: *Butiksföreståndare och arbetsledare m.fl.*

Beslut

Beslut att fastställa detta remissvar har tagits av universitetskanslern Lars Haikola efter föredragning av utredaren Örjan Hemström i närvaro av stabschefen Lennart Ståhle och avdelningschefen Annika Pontén.

Lars Haikola

Örjan Hemström